

Oamk Journal

Oulun ammattikorkeakoulun julkaisu

Tämä on alkuperäisen julkaisun rinnakkaistallenne. Rinnakkaistallenne saattaa erota alkuperäisestä sivutukseltaan ja painoasultaan.

This is an electronic reprint of the original publication. This version may differ from the original in pagination and typographic detail.

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä/Please cite the original version:

Vasala, A. & Tenno, T. 2023. Kohti kielellisesti saavutettavaa opetuksen suunnittelua ja toteutusta. Oamk Journal 108/2023. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2023080292913>

Kohti kielellisesti saavutettavaa opetuksen suunnittelua ja toteutusta

14.8.2023 - Vasala Anna, Tenno Tiiu

Artikkelissa pohditaan kielen saavutettavuutta ja keinoja sen lisäämiseksi opettajan ja opiskelijan välisessä keskustelussa. Kielellinen saavutettavuus kuuluu kognitiiviseen saavutettavuuteen ja tarkoittaa kielen selkeyttä ja ymmärrettävyyttä [1]. Kielellisellä saavutettavuudella pyritään siihen, että opiskelijan osaaminen ei jää kielellisten haasteiden varjoon.

Saavutettava kieli on askel kohti yhdenvertaisuutta. Yhdenvertaisessa keskustelussa osapuolilla on mahdollisuus ilmaista itseään ja osallistua päätöksentekoon heitä koskevissa asioissa. Laajasti tarkasteltuna kielellinen saavutettavuus heijastaa koko oppilaitoksen yhdenvertaisuusnäkökulmaa [2].

Päätös valita saavutettava kieli on myös vuorovaikutuseettinen valinta [3]. Opettaja voi edistää saavutettavalla kielellä oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa ja inklusiivisuutta.

Saavutettava kieli voi olla tarvittaessa selkokieltä. Selkokieli on yleiskielestä supistettu kielimuoto, joka on syntynyt tietoisien kehittämistyön kautta. Selkokieltä voidaan pitää apukielenä, joka nähdään yleensä osana kognitiivista saavutettavuutta [4].

Kieli on valtaa

Opettajan ja opiskelijan välisen vuorovaikutuksen kieli liittyy arvo- ja valtakeskusteluun. Esimerkiksi osaamisen arviointitilanteessa opettaja ja opiskelija ovat vallan mekanismien ympäröimiä. Osapuolilla on tavoitteita, joita he tuovat prosessin aikana esiin kieltä käyttäen. Tilanne on kuitenkin epäsymmetrinen opettajan hyväksi.

Vaikean kielen käyttö on vallankäytön muoto, jota ei aina tunnisteta vallankäytöksi. Vaikea kieli ulottuu myös kielen rakenteisiin, kirjoitettuihin teksteihin sekä kommunikaatiotapoihin, joita ei muotoilla vastaanottajan kannalta sopiviksi. [5] Opettajalle on annettu valta käyttää opetussuunnitelman kieltä, mutta hän voi omaan pedagogiseen vapauteensa nojaten valita vaikean kielen sijasta saavutettavaa kieltä.

Kielitietoinen opetussuunnitelmatyö

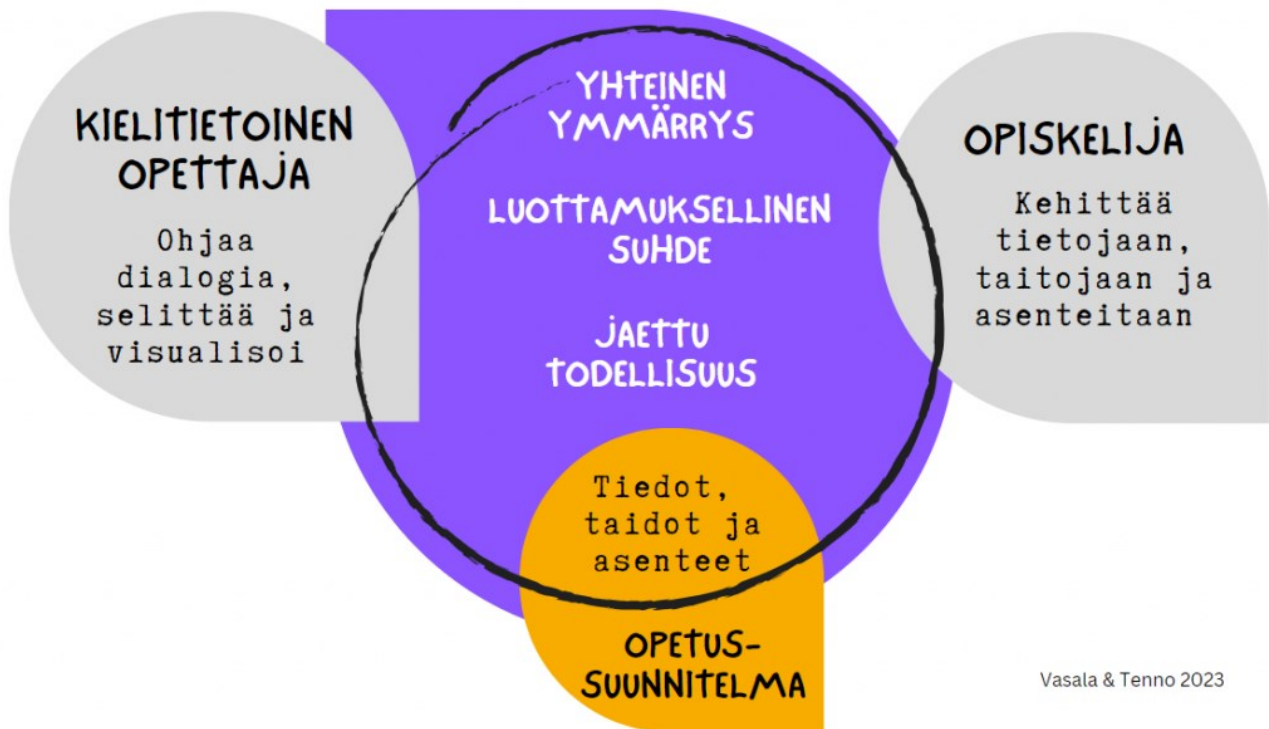
Osaamisperusteiset opinnot ovat kirjoitetun ja puhutun kielen osalta hyvin vuorovaikutteisia. Opintojen aikana käydään keskustelua siitä, millaisia tietoja ja taitoja opiskelijan tulisi hankkia ja millaista osaamista hänen tulisi saavuttaa. Prosessia raamittaa osaamisperusteinen opetussuunnitelma.

Opettajien kielikäsitelmä on tutkimusten mukaan sanasto- ja terminologiakeskeinen [6]. Monesti opettajat pidättäytyvät opetussuunnitelmassa käytetyissä ilmaisuissa, koska haluavat varmistaa asiantuntijuutensa opiskelijoiden ja työelämäedustajien edessä. Kyse on kieli-ikonisaatiosta, jossa tietty kielen piirre tai kielellinen ominaisuus ja tietty sosiaalinen piirre, kuten ihmisryhmä, liitetään yhteen [7].

Laajemmin tarkasteltuna kielitietoisuus liittyy kielen ominaisuuksiin ja käyttöön. Kielen alakohtaisessa tarkastelussa kiinnitetään huomiota vakiintuneisiin käytänteisiin ja sanastoon [8]. Pedagoginen kielitietoisuus liittyy opettajan valmiuksiin käyttää kieltä monipuolisesti opetuksessaan [9].

Kieli tulee ensin näkyväksi opetussuunnitelman tekovaiheessa ja sen jälkeen varsinaisessa opetuksessa (kuvio 1). Osaamisen kuvaamisessa ja arvioinnissa kielitietoisuus nähdään opettajan herkkyytenä erillisille kielellisille ilmiöille ja opettajan pyrkimyksinä poistaa oppimisen esteitä kielellisin keinoin. Kielitietoisuus edellyttää opettajalta ennen kaikkea tietoisuutta hänen omista kielellisistä valmiuksistaan [10].

SAAVUTETTAVA KESKUSTELUAVARUUS

KUVIO 1. Pedagoginen kielitietoisuus mahdollistaa saavutettavan keskusteluavaruuden (kuvio: Anna Vasala & Tiiu Tenno 2023).

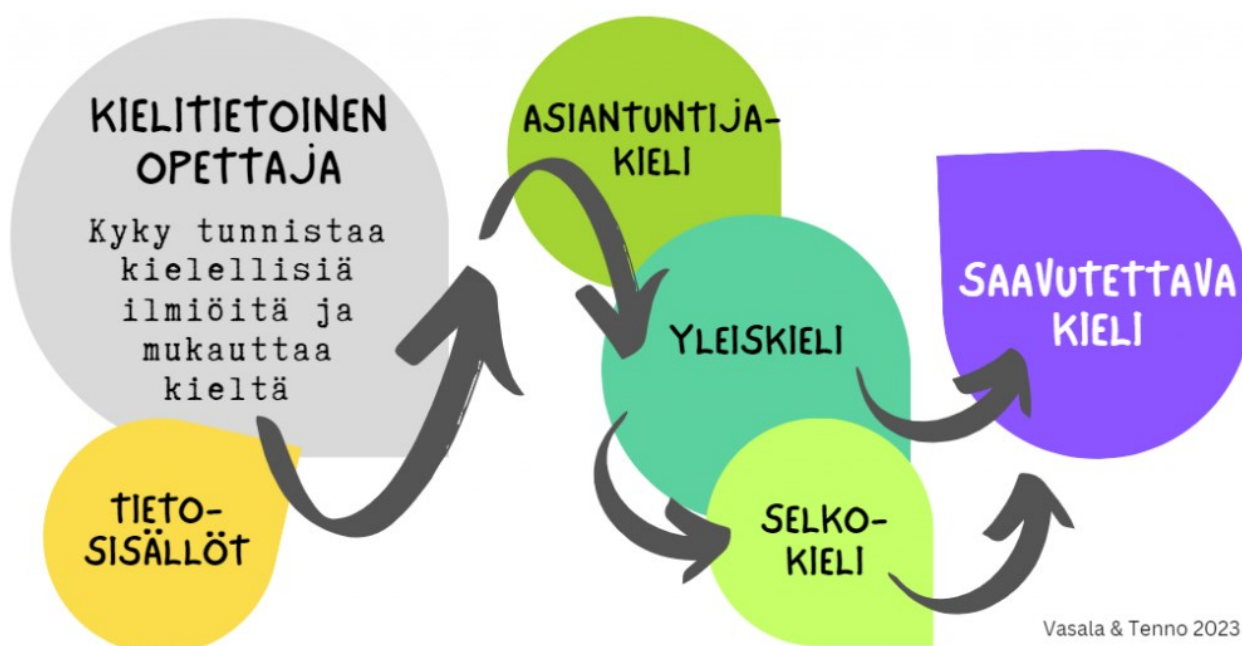
”Opetussuunnitelmatyöllä Oamkissa on kielen osalta kaksi tavoitetta: jäsentää opintojakson ydinsisältö ja varmistaa opiskelijan ymmärrys”, kertoo osaamisperusteisen opetussuunnitelman kehittäjä yliopettaja Esa Virkkula haastattelussaan. Sisällöllisesti ja kielellisesti saavutettava opetussuunnitelmatyö alkaa kysymällä, mitä opiskelijan täytyy osata. Sen jälkeen voidaan sanallistaa osaamistavoitteet ja niihin liittyvät arviointikriteerit. Tämä on kriittinen kohta, koska osaamistavoitteiden ja arviointikriteerien kielellisten ratkaisujen ja sisällön on oltava yhteneviä. [11]

”Kaikki opetussuunnitelman tekstit kirjoitetaan siitä näkökulmasta, miten opiskelija asian ymmärtää. Käsitteet kuvataan johdonmukaisesti ja terminologia on yhtenevä kautta opetussuunnitelman. Kielellisesti saavutettavaa opetussuunnitelmaa luonnehtivat lyhyet virkkeet, enintään yksi ja-sana virkkeessä ja pilkkujen välttely”, Virkkula tarkentaa. Opetussuunnitelmatyössä ei voida unohtaa ammattikieltä. Esimerkiksi Oamkin opetussuunnitelman arviointikehikossa kaikilla sen vaativuustasolla arvioidaan ammattikäsitteiden käyttöä [12].

Keinoja kielellisesti vastuullisen pedagogiikan toteuttamiseen

Kielitietoinen opettaja pohtii kielen roolia erilaisissa oppimisympäristöissä ja -tilanteissa (kuvio 2). Hän myös suunnittelee, miten esimerkiksi oppiaineen keskeistä tietosisältöä esitetään, jäsennetään, syvennetään ja sovelletaan kielen avulla [13]. Opettajan ammattitaito näkyy myös siinä, miten hän kohdentaa opetussuunnitelman käsitteet ja tiedollisen pääoman erilaisissa tilanteissa.

KIELELLISESTI VASTUULLINEN PEDAGOGIIKKA

KUVIO 2. Kielitietoinen opettaja toteuttaa kielellisesti vastuullista pedagogiikkaa (kuvio: Anna Vasala & Tiiu Tenno 2023).

Liian pelkistetty kieli voi kuulostaa epäammattimaiselta ja käsitteet menettävät silloin täsmällisyyttä. Opiskelijat pitävät tärkeänä, että opettaja selittää ammattitermistön sanat ja mahdolliset ammattislangiin liittyvät asiat selkeästi [14]. Kielitietoinen opettaja selittää käsitteet asian käsittelyn yhteydessä. Alan tiivistetty sanasto oppimateriaaleissa antaa mahdollisuuden tarkistaa selityksiä käsitteille, jotka ovat unohtuneet tai jääneet epäselviksi.

Opettajan ja opiskelijan välisessä keskustelussa voidaan kielellistä saavutettavuutta lisätä käyttämällä myös kommunikaatiota tukevia keinoja. Opetukseen voidaan siirtää lukuisia viestinnällisen saavutettavuuden ohjeissa mainittuja ratkaisuja, kuten auditiivisen tiedon

rinnalla esitettävät vastineet tekstinä, kuvina ja videoaineistoina. [2] Näitä käytettäessä on huomioitava, että jotkut opiskelijat voivat tulkita toisen osapuolen eleitä tai symboleita kulttuurisen taustansa pohjalta eri tavalla, kuin ne on alun perin tarkoitettu.

Kielellinen saavutettavuus ei rajoitu kirjoitettuun kieleen ja tiedonsaantiin

Kielellisen vastuun ottaminen koskee opettajia myös puhutun kielen osalta. Keskustelussa saavutettava kieli tukee merkitysten ymmärtämistä. Opiskelukielen haasteiden tunnistaminen palvelee kaikkia opiskelijoita ja edistää opetuksen inklusiivisuutta. Opetuksessa ja ohjauksessa saavutettava kieli edistää kaikkien opiskelijoiden pääsyä osaksi oppimistilanteita.

Kielellinen saavutettavuus ei rajoitu kirjoitettuun kieleen ja tiedonsaantiin. Saavutettava kieli tarkoittaa myös ihmisen oikeutta itseilmaisuun ja vuorovaikutukseen ympäristönsä kanssa. Koulumaailmassa saavutettavan kielen käyttöä tulisi pitää tavoitteena jokaisessa opettajan ja opiskelijan kohtaamisessa. Yhteiskunta kehittyy kielellisesti saavutettavammaksi, kun kaikki ovat mukana kehittämässä kielitietoisuutta.

Anna Vasala

selkokielen kouluttaja ja mukauttaja

Tiiu Tenno

yliopettaja

Oulun ammattikorkeakoulu, Ammatillinen opettajankoulutus

Lähteet

[1] Vasala, A. & Tenno, T. 2022. Selkokieli lisää saavutettavuutta digitaalisissa oppimisympäristöissä. Oamk Journal 105/2022. Hakupäivä 5.2.2023.

<http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2022060242313>

[2] Hirvonen, M. & Kinnunen, T. (toim.) 2020. Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä. Gaudeamus.

- [3] Tompkins, P. S. 2019. Practicing communication ethics: Development, discernment, and decision making. 2. p. New York: Routledge.
- [4] Leskelä, L. & Uotila, E. 2020. Selkokieli saavutettavan viestinnän välineenä. Teoksessa M. Hirvonen & T. Kinnunen, T. (toim.) Saavutettava viestintä. Yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta edistämässä. Gaudeamus.
- [5] Leskelä, L. 2019. Selkokieli. Saavutettavan kielen opas. Opike.
- [6] Aalto, E. & Mustonen, S. 2020. Kielitietoista opetusta opettajien yhteistyönä yli oppiainerajojen. Teoksessa K. Rapatti & E. Aalto (toim.), Kaikkien koulu(ksi): Kielitietoisuus koulun kehittämisen kulmakivenä. Äidinkielen opettajain liitto.
- [7] Suuriniemi, S-M. 2019. Kielitietoisuuden käsite ja kieli-ideologiat helsinkiläisten koulujen opetussuunnitelmadiskursseissa. AFinLAn vuosikirja 2019. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 77. Jyväskylä, 42–59. Hakupäivä 1.4.2023. <https://doi.org/10.30661/afinlavk.79512>
- [8] Satokangas, H. & Tiermas, A. 2021. Mitä muuta tiedonalan kieli on kuin sanastoa? – Kuinka lähestyä tiedonalojen kielioppia. Kieli, koulutus ja yhteiskunta 12 (6). Hakupäivä 13.2.2023. <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2021/mita-muuta-tiedonalan-kieli-on-kuin-sanastoa-kuinka-lahestya-tiedonalojen-kielioppia>
- [9] Bunch, G. C. 2013. Pedagogical Language Knowledge: Preparing Mainstream Teachers for English Learners in the New Standards Era. Review of Research in Education 37 (1), 298–341. Hakupäivä 24.4.2023. <https://doi.org/10.3102/0091732X12461772>
- [10] Kartio, J. (toim.) 2009. Selkokieli ja vuorovaikutus. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opike.
- [11] Virkkula, E. 2023. Yliopettaja. Oulun ammattikorkeakoulu. Haastattelu 11.4.2023.
- [12] Oulun ammattikorkeakoulu. Opetussuunnitelmat 2023–2024. AMK-tutkinto-opiskelijan osaamisen arviointikehikko. Hakupäivä 24.4.2023. <https://www.oamk.fi/opinto-opas/opintojen-sisalto/opetussuunnitelmat?koulutus=kto2022s-kon&lk=s2022&alasivu=arviointi>

[13] Honko, M. & Skinnari, K. 2020. Opettajien ja opettajaopiskelijoiden käsityksiä kielestä ja kielitietoisuudesta. Kieli, koulutus ja yhteiskunta 11 (7). Hakupäivä 24.3.2023.

<https://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2020/opettajien-ja-opettajaopiskelijoiden-kasityksia-kielesta-ja-kielitietoisuudesta>

[14] Kangassalo, T. 2023. Selkeän kielen avulla tuetaan oppimista ja yhteistä vuorovaikutusta. Lab Focus 15.2. LAB-ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 15.2.2023.

<https://blogit.lab.fi/labfocus/selkean-kielen-avulla-tuetaan-oppimista-ja-yhteista-vuorovaikutusta/>

METATIEDOT

Tyyppi: Artikkel

Julkaisija: Oulun ammattikorkeakoulu

Julkaisunumero: 108/2023

Julkaisuvuosi: 2023

Tekijätiedot: Vasala Anna, Tenno Tiiu

Oikeudet: [CC BY-SA 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Kieli: suomi

Pysyvä osoite: <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe2023080292913>

Tiivistelmä: Artikkelissa tuodaan esille keinoja, joilla opetussuunnitelmien ja opetustilanteiden kielellistä epäsymmetriaa voidaan kaventaa. Saavutettava kieli parantaa opiskelijoiden osallisuutta ja aktiivisuutta myös osaamisperusteisissä opinnoissa. Kielellisesti saavutettavat opetussuunnitelmat ja opettajan käyttämä saavutettava kieli ovat vastuullista pedagogiikkaa, joka parantaa ymmärrystä ja on siten keskeinen askel kohti yhdenvertaisuutta.